

ศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจักกวัตตีสสูตร
AN ANALYTICAL STUDY OF THE IMPORTANCE
OF THE CAKKAVATTI SUTTA

พระมหาชัยพร อมรปณโณ (ฤทธิกระจำง)* พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน**
พระมหาสุขสันต์ สุขวาทฒโน***

Phamaha Chaiyaporn Amarapañño (Ritkrachang), Phramaha Surasak Puccantaseno,
Phramaha Sooksan Sukhawattano

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของจักกวัตตีสสูตร 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในจักกวัตตีสสูตร และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจักกวัตตีสสูตร โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า

จักกวัตตีสสูตรเป็นพระสูตรว่าด้วยเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แก่ภิกษุและชาวเมืองมาตุลาขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ภาคอุทเทศ เป็นบทเริ่มต้นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายพึงธรรม พึงตนเอง โดย การเจริญสติปัฏฐาน 4 2) ภาคนิทเทศ เป็นบทที่อธิบายเนื้อเรื่อง ที่พระองค์ทรงสาธกนิทานทั้งในอดีตและอนาคตมาเป็นบุคลาธิษฐานเพื่อสอนพระภิกษุ และท้ายของภาคนิทเทศตรัสถึงพระศรีอริยเมตไตรย และ 3) ภาคนิคมน์ เป็นการบทสรุปในการตรัสพระสูตรนี้ว่าผู้ปฏิบัติธรรมย่อมเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว พระสูตรนี้มี

* Master of Arts (Tipitaka Studies) in Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** Pali VII, B.A. (Pali-Sanskrit), M.A. (Buddhist Studies), M.Phil, Ph.D. (Buddhist Studies). Department of Buddhist Study, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

*** Pali V, B.A. (Sociology and Anthropology), B.P.A. (Public Administration), B.Ed. (Non-formal Education), B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies). Department of Buddhist Study in Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

วัตถุประสงค์เพื่อ 1) แสดงวิธีบรรลุปเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาด้วยการทำตนให้เป็นที่พึ่ง และ 2) วิธีการปกครองโดยใช้หลักจักรวรรดิวัตร 12 ประการ เพื่อใช้แก้ปัญหาของสังคมใน 3 ระดับ คือ (1) ระดับปัจเจกบุคคล (2) ระดับสังคมครอบครัว และ (3) ระดับสังคมโดยรวม

ส่วนหลักธรรมในจักกวัตตีสสูตร ได้แก่ (1) สติปัฏฐาน ธรรมอันเป็นที่พึ่ง (2) จักรวรรดิวัตร วัตรปฏิบัติของนักปกครอง (3) ศิล หลักควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ (4) กรรม ผลของการกระทำ (5) อิทธิบาท ธรรมที่ทำให้อายุยืน (6) คุณเครื่องความเป็นสมณะ ธรรมที่ทำให้มีวรรณะ (7) ฌาน ธรรมที่ทำให้มีความสุข (8) อปมัญญา ธรรมที่ทำให้มีโภคะ และ (9) วิมุตติ ธรรมอันเป็นเครื่องเพิ่มกำลังให้ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียร ซึ่งหลักธรรมทั้ง 9 ประการดังกล่าวนี้ เป็นเสมือนองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนกันและกันให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดทั้งที่เป็นโลกียะคือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช และจุดหมายสูงสุดที่เป็นโลกุตระ คือพระนิพพาน

จากการศึกษาความสำคัญของจักกวัตตีสสูตรนั้น พบว่า จักกวัตตีสสูตรนั้น ต้องการเสนอหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีการพึ่งตนเองโดยใช้สติปัฏฐาน 4 เป็นเครื่องนำ และการใช้ระบบการปกครองแบบธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ อาศัยหลักธรรมให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่มนุษย์และสัตว์ ทำคนไม่มีทรัพย์ให้มีทรัพย์ และส่งเสริมศีลธรรม โดยทรงยึดหลักกุศลกรรมบถ 10 และยกหลักศีล 5 มาใช้ในระบบการปกครอง ทำให้ประชาชนตั้งตนไว้ชอบ มีการดำรงชีพด้วยความเกื้อหนุนกัน ให้มีกระบวนการคบหาสัตบุรุษ คือจัดระบบการศึกษาที่ดี และการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสทำความดี

คำสำคัญ : จักกวัตตีสสูตร, การศึกษาวิเคราะห์, ความสำคัญ

ABSTRACT

This Paper has 3 objectives namely:- 1) to study the structure of contents of the Cakkavattisutta, 2) to study Dhammas of the Buddha in Cakkavattisutta, and 3) to analyze the importance of the Cakkavattisutta. This thesis is of qualitative approach of study; the sources of the study had been collected from Tipitaka and the related documents of this study.

The results of the study were as follows:

Cakkavattisutta is related to the emperor; The Buddha preached this Sutta to monks and people in Matula City while he was staying at Matula City of Magadha State. This Sutta has been divided into three sections. They are: 1) Prologue: It is the introductory content of the Sutta which the Buddha advised monks to refuge Dhamma and themselves with the four foundation of mindfulness

(4 Satipatthanas), li) Exposition: it is the explanatory section of the Sutta. In this section, the Buddha had brought the stories both in the previous and in the future as the personification to teach monks, and in the last story of this section, The Buddha mentioned to the next Buddha (Sri Ariya Mettaiya Buddha) and, lii) conclusion:- it is the summarized section of the sutta; it shows that one who follows dhammas would obtain long life, beautiful skin, happiness, affluence, and strength. in summing up, this sutta intends to show: i) the way to attain the ultimate goal of buddhism emphasizing in dhamma and themselves, and ii) the way to govern state with 12 universal monarch (12 cakkatvattivatras) for problem-resolution of the society in three levels, viz., individual, family, and society as a whole.

Dhammas of the Buddha in Cakkavattisutta consist of: 1) foundations of mindfulness (*Satipatthanas*), 2) the duties of the administrators (*Cakkatvattivatras*), 3) the moral codes that control one's behavior (*Sila*), 4) Karma and its results, 5) Dhamma that makes ones long lived (*Itthipāda*), 6) the state of being ascetic, 7) Absorption (*Jhāna*)—Dhamma that makes ones happy 8) the unbounded states (*Appamaññā*)—Dhamma that provides one's wealth), and 9) the deliverance (*Vimutti*)—Dhamma that provides strength to ascetics who have exertion. these nine dhammas are as the components that supplement and support each other till reaching the ultimate goals both worldly and Supramundane one, that is to say, the ultimate goal of worldly life is to becoming the emperor, whereas the Supramundane goal is called *Nibbāna*.

from the importance of the Cakkavattisutta as mentioned above, it was found that this sutta would like to present the principles aiming at developing the quality of life with self-refuge having four foundation of mindfulness as the leading role; in addition, this Sutta would also like to show the system of the good governance or the righteous governance by way of Dhamma—giving protection to men and animal righteously by giving materials to poor people, and promoting of morality by applying five precepts to be the system of administration of the state. this system aims at advising people to set themselves in the right course— people live life with helping each other; there has also to be the method of associating

with good man, that is to say, education system would be well established in order to give opportunities to people to do good.

Keywords : Cakkavattisutta , Analytical Study, Importance.

1. บทนำ

พระไตรปิฎกจึงถือว่าเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระไตรปิฎกแต่เดิมเป็นภาษาบาลี เป็นภาษาที่พระสงฆ์ผู้เป็นพุทธสาวกได้ทำการสังคายนารวบรวมไว้ เป็นภาษาที่รองรับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า (Surapon Suyaprom,2016) ในการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และลึกซึ้งนั้น จะต้องมีความเข้าใจถึงหลักคำสอนและหลักการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักคำสอนนั้นมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาที่ได้รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดเป็นหมู่ โดยคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ (1) พระวินัยปิฎก ได้แก่ ประมวลระเบียบข้อบังคับของบรรพชิตที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุและภิกษุณี (2) พระสุตตันตปิฎก ได้แก่ ประมวลพระสูตรหรือคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงยกย่องไปให้เหมาะสมกับบุคคลสถานที่เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยมีเรื่องราวประกอบ (3) พระอภิธรรมปิฎก ได้แก่ ประมวลคำสอนที่เป็นเนื้อหาหรือหลักวิชาการล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์ไม่มีเรื่องราวประกอบในพระไตรปิฎกนั้น ถ้าจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในโอกาสที่แตกต่างกันไป จะปรากฏในพระสุตตันตปิฎกได้แบ่งเป็น 5 นิกาย ได้แก่ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย

พระสุตตันตปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นปิฎกหนึ่งในจำนวนสามปิฎกที่มีความลุ่มลึกเพราะภาษาบาลีที่ใช้บันทึก ลุ่มลึกเพราะความหมายแห่งภาษาบาลี ลุ่มลึกด้วยพุทธวิธีเทศนาสื่อความหมาย และลุ่มลึกเพราะการตีความ เหมือนกับความลุ่มลึกในสีหัตถมมหาสมุทร ผู้มีปัญหาน้อยเข้าใจไม่ได้ หาที่พึ่งจากคำสอนไม่ได้ นำสารประโยชน์จากคำสอนไปประยุกต์ไม่ได้ เหมือนกระต่ายตกลงในมหาสมุทร ลอยคว้างไม่มีที่ให้หยิ่งเท้า ในที่สุดจะจมน้ำตายแม้ว่าคำสอนมีความลุ่มลึกเข้าใจได้ยากเหมือนความลุ่มลึกในมหาสมุทรจนกลายเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของการศึกษา แต่ชาวพุทธยังคงมุ่งมั่นเพื่อจะเรียนรู้คัมภีร์ เพราะทราบดีว่าคัมภีร์เป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนา คัมภีร์เป็นแหล่งแสดงหลักการและวิธีการ มีไว้ตรวจสอบคำสอนที่มีความลุ่มลึกนั้นว่าเป็นอย่างไรกันแน่ จะนำมาประยุกต์กับชีวิตในสังคมได้อย่างไร (Samtitthiphon Netnimit, 2007 : 3)

จกั กวัตติสูตฺร เป็นสูตฺรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, 11/80-110 : 59-82; 20/14 : 154-156) ที่พระพุทฺธองค์ได้ทรงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายให้ฟังตนเอง ฟังธรรม มีธรรมเป็นเกาะป้องกัน แล้วเรียนรู้อรรถมนจนบรรลุนิพพาน จกั กวัตติสูตฺร เป็นพระสูตฺรที่มีความสำคัญพระสูตฺรหนึ่ง เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าอยู่ในประภทร้อยกรอง (Royal Institute, 2013 : 976-977) ของพระธรรมวินัย เป็นคัมภีร์ที่ดี เรียบเรียงด้วยถ้อยคำที่เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ (Royal Institute, 2013: 347) และมีความสัมพันธ์ทางด้านสังคมในสมัยพระพุทฺธเจ้า จกั กวัตติสูตฺรนั้นแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ส่วน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, 19/ 376-470 : 210-281) คือ (1) ภาคอุทฺเทศ (2) ภาคนิทฺเทศ และ (3) ภาคนิคมน์ โดยแบ่งดังนี้

1) ภาคอุทฺเทศ เป็นบทเริ่มต้นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายฟังธรรม ไม่ฟังสิ่งอื่น โดยวิธีการในการฟังตนเองคือ การเจริญสติปัฏฐาน 4

2) ภาคนิทฺเทศ เป็นบทที่อธิบายเนื้อเรื่องทีพระองค์ทรงสาธกนิทานทั้งในอดีตและอนาคตมาเป็นบุคลาธิษฐาน เพื่อสอนพระภิกษุทั้งหลาย และท่ายของภาคนิทฺเทศ พระองค์ยังตรัสถึงพระพุทฺธเจ้าองค์ต่อไป พระนามว่า พระศรีอริยมุตไตรย อธิบายถึงเรื่องการสอนธรรมและการบริหารคณะสงฆ์ว่าเป็นแบบอย่างเดียวกันกับพระองค์

3) ภาคนิคมน์ เป็นการอธิบายบทสรุปในการตรัสพระสูตฺรนี้ว่า พระองค์สอนให้ฟังตนฟังธรรม โดยการเจริญสติปัฏฐาน 4 และประภทธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งสืบเนื่องมาจากบิดา (พระองค์เอง) ผู้ปฏิบัติธรรมยอมเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ

ผู้วิจัยเห็นว่า จกั กวัตติสูตฺร เป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดมาจากคัมภีร์ทางพระพุทฺธศาสนาทีเกี่ยวกับสังคมวิทยา การเมืองการปกครอง เศรษฐศาสตร์ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้มีความสุขแบบยั่งยืน ดังนั้น การทีจะบริหารเศรษฐกิจ การปกครอง และพัฒนาชีวิตของคนสังคมให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทฺธศาสนาเป็นแนวคิดเพื่อประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจทีจะศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจกั กวัตติสูตฺรโดยละเอียด โดยตั้งประเด็นปัญหาทีต้องการทราบดังนี้คือ ศึกษาโครงสร้าง เนื้อหาในจกั กวัตติสูตฺร ศึกษาหลักธรรมทีปรากฏในจกั กวัตติสูตฺร และศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจกั กวัตติสูตฺร โดยนำแนวคิดต่าง ๆ ในพระสูตฺรเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับสังคม เพื่อให้ได้คำตอบและแนวทางการปฏิบัติทีชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าผลจากการศึกษาวิจัยทีได้จะก่อประโยชน์ทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นส่วนเสริมงานการศึกษาค้นคว้าและความรู้ความเข้าใจหลักธรรม คำสอนทีปรากฏในคัมภีร์พุทฺธศาสนาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสร้างงานทางวิชาการเพื่อการค้นคว้าพระพุทฺธศาสนาให้เกิดขึ้นอีกส่วนหนึ่ง

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของจกกวัดติสุตร
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในจกกวัดติสุตร
- 2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจกกวัดติสุตร

3. วิธีดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
2. ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัยเช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา
3. นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้น มาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนะแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย
4. สรุปผลของการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่ได้ออกมา

4. สรุปผลการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้าง เนื้อหา คุณค่าของจกกวัดติสุตรโดยละเอียด พร้อมทั้งได้ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในจกกวัดติสุตร และได้วิเคราะห์ความสำคัญของจกกวัดติสุตรในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปกครอง เศรษฐกิจ เป็นต้น โดยการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์สำคัญในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์วิเสส หนังสือ ตำรา เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น นำมาเรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนา สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1 โครงสร้างเนื้อหาของจกกวัดติสุตร

จกกวัดติสุตร เป็นพระสูตรขนาดยาว ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ในขณะที่ทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน พระอุบาลีเป็นผู้วิสันหาพระวินัย พระอานนท์เป็นผู้วิสันหาพระสูตร ในที่นั้น พระอานนท์กล่าวว่า ท่านได้ฟังมาอย่างนี้ว่า สมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เมืองมาตุลาในแคว้นมคธ ได้ตรัสแก่เหล่าภิกษุว่า “เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นภายในกายอยู่มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, 11/80 :59-60) และพระองค์ได้ตรัสให้เจริญ สติปฏิฐาน 4 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996, 19/376-470 : 210-281) และการเจริญสติปฏิฐาน 4 เท่ากับฟังตนและฟังธรรมไปพร้อมกัน

พระสูตรนี้แม้ตามความหมาย จะหมายถึงพระสูตรที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาสาระที่ปรากฏในพระสูตรแล้ว พบว่ามีความสำคัญใน 3 สถานะ ได้แก่ (1) เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยหลักการปฏิบัติแห่งความสามารถในการบรรลุถึงการฟังตนเองอย่างแท้จริง (2) เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยหลักการบริหารการปกครองรัฐสำหรับพระเจ้าจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์ หรือคณะผู้บริหารประเทศ ได้แก่ หลักจกัวัตติวัตร 12 ประการ และ (3) เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยความเจริญและความเสื่อมของคน ของสังคม หรือของประเทศ ตามแนวคิดหลักการ หรือทฤษฎีของพระพุทธศาสนา โดยแบ่งโครงสร้างของพระสูตรออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) ภาคอุเทศ เป็นบทเริ่มต้นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายฟังธรรม ไม่ฟังสิ่งอื่น โดยวิธีการในการฟังตนเองคือ การเจริญสติปฏิฐาน 4 (2) ภาคนิเทศ เป็นบทที่อธิบายเนื้อเรื่องที่พระองค์ทรงสาธกนิทานทั้งในอดีตและอนาคตมาเป็นบุคลาธิษฐานเพื่อสอนพระภิกษุ และท้ายของภาคนิเทศตรัสถึงพระศรีอริยเมตไตรย อธิบายถึงเรื่องการสอนธรรมและการบริหารคณะสงฆ์ว่าเป็นแบบอย่างเดียวกันกับพระองค์ และ (3) ภาคนิคมน์ เป็นการอธิบายบทสรุปในการตรัสพระสูตรนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ

เมื่อว่าโดยสาระสำคัญของจกัวัตติสูตรนั้น จะกล่าวถึงการที่ผู้จะเป็นพระราชากษัตริย์ จะต้องประพฤติวัตรโดยการเดินตามรอยพ่อ (พระบิดา) ด้วยจกัวัตติวัตร 5 จะไม่เสื่อมจากโลก หรือพระภิกษุสงฆ์เดินตามรอยพระพุทธองค์ด้วยสติปฏิฐาน 4 ก็จะไม่เสื่อมจากธรรม ปกครองภายนอกฟังใช้จกัวัตติวัตร 5 ประการ ปกครองภายในฟังใช้สติปฏิฐาน 4 นั้นเอง อันที่จริงแล้วจกัวัตติสูตรที่พระองค์ตรัสที่เมืองมาตุลานั้น เกิดขึ้นเพราะอภัยภัยของพระองค์เอง พระองค์ทรงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายเอง ไม่มีผู้ใดทูลถาม หรือเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นเลย แต่พระองค์ทรงตรัสขึ้นมาเองในการอบรมสั่งสอนภิกษุทั้งหลายในขณะนั้น ฉะนั้น จกัวัตติสูตรนี้ ก็มีบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) พระพุทธเจ้า ทรงเป็นผู้ตรัสพระสูตรนี้ 2) พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย และสรรพสัตว์ ได้แก่ เทวดา พระราชา ชาวเมืองมาตุลา ผู้สดับฟังพระสูตร และ 3) บุคคลที่ถูกปรารภถึงในเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าทรงยกตัวอย่างเป็นเหตุการณ์ในอดีต เช่น พระเจ้าจักรพรรดิ พระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้ามีพระประสงค์หรือเป้าหมายที่จะแนะนำที่ฟังที่แท้จริงอันเหมาะสมกับเพศภาวะ โดยเน้นไปที่ 2 กลุ่มบุคคล ได้แก่ 1) กลุ่มภิกษุทรงเน้นให้ทำที่ฟังแก่ตนเองด้วยหลักของสติปฏิฐาน 4 และ 2) ขรवास ทรงแสดงหลักการสร้างที่ฟังแก่ตนด้วยหลักการปกครองตน และการปกครองคนอื่นด้วยภาวะผู้นำตามหลักจกัวัตติธรรม

อำนาจทางการเมืองคือไม่เบียดเบียนผู้อื่น จะต้องเข้าไปหาสมณะหรือนักบวช หรือผู้ที่มีปัญญาฉลาด นักปราชญ์ที่มีคุณธรรมในการแก้ปัญหาบ้านเมือง แล้วปรึกษากับผู้รู้ว่าสิ่งไหนควรทำไม่ควรทำเพื่อ การบริหารประเทศและพัฒนาการเมืองให้เป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์เพื่อความผาสุกของคนในชาติ

3) ศิล ผู้รักษาศิลให้ดีในเบื้องต้นเสียอย่างหนึ่งแล้วคุณธรรมความดีในเบื้องสูงจะเกิดขึ้น สืบเนื่องติดตตามมาเอง ศิลมีประโยชน์และอันสงสืบเนื่องโดยลำดับขั้นตอน ยังประโยชน์ไม่เดือดร้อน มีความชื่นบาน มีความอิมเอิบใจ เกิดความสงบ มีความสุข มีความตั้งใจมั่น มีความรู้ความเห็นตามความเป็นจริง เกิดความเบื่อหน่ายคายกำหนด มีความหลุดพ้น บรรลุอรุณมรรคนำไปสู่มรรค ผล นิพพาน ศิลทั้งหลายที่เป็นกุศล ย่อมบริบูรณ์เพื่อความเป็นพระอรหันต์ด้วยประการทั้งปวง

4) กรรม กรรมเป็นการกระทำของบุคคลคนนั้น แต่กรรมจะหนักหนาสักเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับเจตนาที่ตนเองได้ตั้งใจไว้ กรรมนำไปเป็นเกิดใหม่อย่างแน่นอนในภพภูมิต่าง ๆ ใน 31 ภพภูมิ กรรมดีก็จะนำไปสู่สุคติภูมิ ได้แก่ มนุษย์ เทวดา พรหม พระอรหันต์ เป็นต้น กรรมชั่วก็จะนำไปสู่อบายภูมิ 4 ได้แก่ นรก สัตว์เดรัจฉาน เปต และอสุรกาย บุคคลที่ทำความชั่วไว้มาก ๆ ละจากโลกนี้ไปแล้วยังไปเกิดในสวรรค์ไม่ได้เพราะเหตุแห่งการทำกรรมชั่ว แต่สำหรับบุคคลผู้มีสัมมาทิฐิ เพราะจิตได้อาศัยกุศลก็จะนำไปสู่กรรมดี ผู้มีสัมมาทิฐิสมบุรณ์จะไม่ตกนรกอีกแล้ว ไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ผลของกรรมจะทำหน้าที่ของตนเองทั้งนั้นและจะนำไปสู่ชาติต่อ ๆ ไป

5) อิทธิบาท ธรรมให้ถึงความสำเร็จ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ เมื่อภิกษุเจริญ อิทธิบาท 4 ประการเหล่านี้เสมอ ๆ แล้ว อกุศลบาปธรรมที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิด อกุศลบาปธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น จิตก็จะเป็นสมาธิ เรียกว่า ฉันทสมาธิ คือ สมาธิอาศัยความพอใจเกิดขึ้น วิริยสมาธิ คือ สมาธิที่อาศัยความเพียรเกิดขึ้น จิตตสมาธิ คือ สมาธิที่อาศัยจิตฝึกฝนเกิดขึ้น วิมังสาสมาธิ คือ สมาธิที่อาศัยวิมังสาเกิดขึ้น และปธานสังขาร คือ การประกอบความเพียรอันให้สำเร็จกิจที่ประสงค์

6) คุณเครื่องความเป็นสมณะ เป็นเสมือนอาภรณ์เครื่องประดับพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นผู้องอาจ มีสง่าราศี ที่เรียกว่า มีวรรณะผุดผ่องด้วยรัศมีแห่งธรรม ได้แก่ เป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เป็นผู้เห็นภัยในสงสาร และเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา

7) ฌาน ผู้ปฏิบัติสมถกรรมฐานจนจิตตั้งมั่นแล้ว ก็ทำจิตให้น้อมจิตไปเพื่ออัสวักขยญาณ ก็จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดได้ การบำเพ็ญสมาธิทำให้จิตใจสงบแน่วแน่ จนเข้าถึงภาวะที่เรียกว่า ฌานหรือสมาบัติขั้นต่าง ๆ ทำให้จิตใจมีความพร้อมที่จะใช้ปฏิบัติกรต่าง ๆ อย่างที่เรียกว่า

จิตนุมนวล ควรแก่การงาน โน้มไปใช้ในกิจที่ประสงค์อย่างดีที่สุด ในสภาพจิตเช่นนี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะก้าวไปสู่การใช้ปัญญา เพื่อบรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

8) อัปมัญญา การเจริญเมตตาที่มีประโยชน์กว้างขวาง ทั้งเป็นกำลังเกื้อหนุนให้กรุณา มุทิตา อุเบกขา เกิดขึ้นได้ง่าย ยังช่วยทำให้การสร้างบารมีต่าง ๆ สำเร็จลงได้อย่างสะดวกด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ปรารถนาสัมโพธิญาณทั้งหลาย จึงมีการเจริญเมตตาโดยคำนึงถึงตนว่าจะต้องสร้างบารมี 30 ทศ ด้วยอานุภาพแห่งอัปมัญญา นี้ ย่อมเป็นภาวนาที่จะทำกัลยาณธรรม อันมีทานบารมีเป็นต้น ให้บริบูรณ์ กล่าวคือ บำเพ็ญบารมีด้วยการให้ทาน อันเป็นเหตุแห่งความสุขแก่สัตว์ทุกถ้วนหน้า เว้นการทำร้ายเขา ด้วยสมათานศีล เสพเนกขัมมะ ละความเบียดเบียนสัตว์ด้วยกามคุณ อารมณ์ ขำระปัญญา ให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว เพื่อประโยชน์แก่ความไม่มั่งงายในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ของสัตว์ทั้งหลาย ทำความเพียรเป็นนิตย์ เพื่อประโยชน์สุขแก่สัตว์ทั้งหลาย ระวังโทษจะมีประการต่าง ๆ ด้วยอำนาจของขันติ ไม่ทำปฏิกุญญาที่ทำไว้ให้คลาดเคลื่อนไปด้วยอำนาจแห่งสังขจะเป็นผู้มีความตั้งใจมั่นไม่หวั่นไหว เพื่อประโยชน์สุขของสัตว์ ด้วยอำนาจอิच्छิฐาน อุปการะแก่สัตว์ทั้งหลายก่อน ด้วยอำนาจเมตตา และมีได้หวังผลตอบแทนด้วยอุเบกขา

9) วิมุตติ ได้แก่ เจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ เป็นธรรมที่เป็นที่พึ่งอันสูงสุดของพระภิกษุ เพราะเป็นเหตุแห่งการพ้นจากกิเลสอาสวะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา อันนับว่าเป็นที่พึ่งที่ควรแสวงหา ดังนั้น จึงชื่อว่า เป็นทำที่เพิ่มกำลังให้แก่พระภิกษุ

สรุปแล้ว หลักธรรมที่ปรากฏในจกัถวัตติสูตร ได้แก่ (1) สติปัฏฐาน ธรรมอันเป็นที่พึ่ง (2) จักรวรรดิวัตร วัตรปฏิบัติของนักปกครอง (3) ศีล หลักควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ (4) กรรมผลของการกระทำ (5) อิทธิบาท ธรรมที่ทำให้อายุยืน (6) คุณเครื่องความเป็นสมณะ ธรรมที่ทำให้มีวรรณะ (7) ฌาน ธรรมที่ทำให้มีความสุข (8) อัปมัญญา ธรรมที่ทำให้มีโภคะ และ (9) วิมุตติ ธรรมอันเป็นเครื่องเพิ่มกำลังให้ภิกษุผู้บำเพ็ญเพียร ซึ่งหลักธรรมทั้ง 9 ประการดังกล่าวนี้เป็นเสมือนองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนกันและกันให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดทั้งที่เป็นโลกียะคือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช และจุดหมายสูงสุดที่เป็นโลกุตระคือพระนิพพาน

4.3 วิเคราะห์ความสำคัญของจกัถวัตติสูตร

จากการศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของจกัถวัตติสูตร พบว่า จกัถวัตติสูตรเป็นพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้เป็นกุศโลบายสั่งสอนภิกษุ และบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนได้รู้จักการพึ่งตนเอง และการพึ่งธรรมะให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นได้ สรุปจากประเด็นศึกษาได้ดังนี้

4.3.1 ความสำคัญของจักรกวัตตีสูตฺรในด้านการพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในจักรกวัตตีสูตฺรนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ 3 ประการคือ

1) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย แต่อยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ติงามของสังคม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริต วาจาทุจริต และประพฤติแต่กายสุจริต วาจาสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา กายภาวนานี้เป็นวิธีการพัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ให้บุคคลแสดงออกเฉพาะพฤติกรรมในด้านดีเท่านั้น

2) ทำให้บุคคลมีจิตใจ และอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่นเป็นคนดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลงดเว้นความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤติแต่มีโนสุจริต ไม่มีความโลภ ไม่มี ความพยาบาท หรือมีจิตใจเสียสละ และยินดีให้อภัย ตามมโนสุจริต เป็นการพัฒนาจิตใจตามหลักของสมาธิที่เรียกว่า จิตภาวนา

3) ทำให้บุคคลได้รู้ และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นสัมมาทิฐิ ละมโนทุจริต ปฏิบัติตามมโนสุจริตเป็นการพัฒนาบุคคล ตามหลักปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา การปฏิบัติข้อนี้เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณ และบรรลุมรรคภูมิ (ความหลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง) ซึ่งถือเป็นปัญญาภาวนาเช่นกัน

4.3.2 ความสำคัญของจักรกวัตตีสูตฺรในด้านการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครอง หมายถึง การปกครองเพื่อการศึกษา เป็นการปกครองที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องเชื่อมประสานเพื่อสร้างสังคมให้สงบสุข โดยนัยหมายก็คือการดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาราษฎร์ที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตรัฐ โดยหลักธรรมมาภิบาล ในจักรกวัตตีสูตฺร ที่แสดงถึงหลักการปกครองโดยธรรม 5 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

1) ความสำคัญของผู้ปกครอง ผู้นำนั้นมีความสำคัญในการปกครอง กำหนดบทบาทของรัฐ โดยการวางกติกา มารยาททางสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่ทั้งนี้ก็อยู่ที่ประชาชนในรัฐเป็นผู้เลือก โดยพิจารณาที่ลักษณะบุคคลเป็นสำคัญ และในการปกครองบ้านเมืองนั้น ผู้นำเป็นผู้ขับเคลื่อนบริหารประเทศให้ดำเนินไปได้

2) คุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้ปกครองต้องประพฤติอยู่ในข้อวัตรที่เป็นธรรม ทำให้รัฐที่อยู่ในปกครองเกิดความสงบสุข ซึ่งสรุปคุณลักษณะของผู้ปกครองตามหลักของพระพุทธศาสนา (1) เป็นผู้ทรงธรรม (2) มีความยุติธรรม (3) มีความรอบรู้

3) หน้าที่ของผู้ปกครอง หน้าที่ของผู้ปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนาคือการสร้างความมั่งคั่งแก่ราชอาณาจักร การที่จะสร้างความมั่งคั่งแก่ราชอาณาจักรได้นั้นต้องเกิดแต่การสร้าง

ความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชน ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมใด หน้าที่หลักของผู้ปกครองคือ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ผู้ใต้ปกครองอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ด้วยหลักการ 5 ประการ คือ (1) ถือธรรมเป็นใหญ่ (2) ให้ความคุ้มครองโดยธรรม (3) ป้องกันอธรรม (4) ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ และ (5) มีที่ปรึกษาที่ทรงความรู้และคุณธรรม

4) บทบาทของผู้ปกครอง ผู้ปกครองต้องคิดวิธีการที่จะสร้างประโยชน์สุขให้เกิด ประชากรรัฐ โดยดำรงตนด้วยบทบาท 3 ประการ คือ ต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ ต้องรับฟังเสียงของประชาชน และต้องประชาสัมพันธ์สิ่งที่ถูกต้องแก่สังคม

5) หลักการปกครอง การปกครองจำเป็นต้องมีหลักการ เพราะต้องเกี่ยวข้องกับคนหมู่มากเพื่อให้การปกครองนั้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุจุดประสงค์ตามที่ได้หวังไว้ หลักการปกครองมี 2 ประการคือ หลักกฎหมาย อันเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ ซึ่งยอมรับด้วยกัน และหลักศีลธรรม เพื่อเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของผู้ปกครอง และจะต้องยึดเป็นข้อปฏิบัติในการปกครองเป็นสำคัญ ได้แก่ (1) หลักทศพิธราชธรรม (2) ราชสังคหวัตถุ 4 (3) อปรีหานิยธรรม 7 (4) สัปบุริสธรรม 7 (5) หลักการทูต 8

4.3.3 ความสำคัญของจกัถวัตตีสสูตรในด้านเศรษฐกิจ

เมื่อกล่าวโดยภาพรวมแล้ว ระบบเศรษฐกิจในทางพระพุทธศาสนามี 3 คือ การผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ในฐานะเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งช่วยสร้างสรรค์ชีวิตของมนุษย์ให้เข้าถึงเป้าหมายคือความสุข 4 ประการ ได้แก่ สุขอันเกิดแต่การมีทรัพย์ สุขเกิดแต่การใช้สอยทรัพย์ สุขอันเกิดจากการไม่มีหนี้ และสุขอันเกิดจากการทำงานที่ไม่มีโทษ แต่ที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจขึ้นในจกัถวัตตีสสูตร ก็เพราะการบริหารปกครองประเทศที่ไม่มีความเป็นธรรมของพระมหากษัตริย์หรือคณะผู้ปกครอง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมมีความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนรวย ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา และการแก้ปัญหาอย่างผิดวิธีนั่นเอง ดังนั้นพระสูตรจึงได้เสนอหลักการที่ผู้ปกครองพึงปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ 1) พระราชาต้องพระราชทานพันธุ์พืช และอาหารแก่พลเมืองผู้ขมขื่นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเลี้ยงปศุสัตว์ 2) พระราชาจะต้องพระราชทานทุนทรัพย์ให้แก่พลเมือง ผู้ที่ขมขื่นในพาณิชย์กรรม 3) พระราชาต้องพระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ยันชนแข็งในการทำงาน

4.3.4 ความสำคัญของจกัถวัตตีสสูตรในด้านการศึกษา

การศึกษานั้นคือการฝึกฝนอบรมพัฒนาคนให้เกิดความดีงาม ความเจริญทางด้านจิตใจ เป็นส่วนสำคัญ พระพุทธศาสนามีทัศนะว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเพื่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถดับทุกข์และพ้นไปจากทุกข์ได้ นั่นก็คือการกำจัดราคะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของความทุกข์ทั้งปวงในชีวิตมนุษย์ ส่วนการศึกษาในจกัถวัตตีสสูตร คือ การเข้าไปถามปัญหา

สมณพราหมณ์นั้น เพราะการจัดการศึกษามีเป้าหมายเพื่อให้เกิดคุณธรรมโดยเฉพาะเมตตาเมื่อคนมีเมตตาแล้วการให้ทานเป็นต้นย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย

4.3.5 ความสำคัญของจกักวัดติสุตรในด้านหลักจริยธรรม

คำสอนของศาสนา ปรัชญาและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ เหตุที่จริยธรรมอิงศาสนา เนื่องจากคำสอนทางศาสนาช่วยสร้างระบบจริยธรรมให้สังคม และได้หยั่งรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ 1) หลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นหลักการของการทำความดีของมนุษย์ 2) หลักจริยธรรมขั้นกลาง เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติที่เพิ่มความเพียรทางใจมิให้บุคคลปฏิบัติเพื่อยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมให้สูงขึ้น และ 3) หลักจริยธรรมขั้นสูง เป็นหลักจริยธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ห่างไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง หลักจริยธรรมขั้นสูงสุดคือมรรคมีองค์ 8 นั้น เมื่อย่นย่อลงแล้วเหลือ 3 คือ ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งเป็นการประมวลเอาหลักจริยธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหมดมารวมกันไว้หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา จากการศึกษาจกักวัดติสุตร พบคุณลักษณะของจริยธรรม 5 ประการ คือ 1) มีความเพียรความพยายามประกอบความดี 2) ละอายต่อการปฏิบัติชั่ว 3) มีความซื่อสัตย์สุจริต 4) ยุติธรรมและมีเมตตากรุณา และ 5) การสร้างความเข้าใจต่อกัน

สรุปแล้ว จกักวัดติสุตรแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ภาคอุทเทศ เป็นบทเริ่มต้นที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายพึงธรรม พึงตนเอง โดยการเจริญสติปัญญา 4 2) ภาคนิทเทศ เป็นบทอธิบายนิทานทั้งในอดีตและอนาคตมาเป็นบุคลาธิษฐานเพื่อสอนพระภิกษุ และ 3) ภาคนิคมน์ เป็นบทสรุปว่าผู้ปฏิบัติธรรมย่อมเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละเมื่อกล่าวถึงเนื้อความโดยสรุปแล้ว จกักวัดติสุตรนั้น ต้องการเสนอหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีการพึงตนเองโดยใช้สติปัญญา 4 เป็นเครื่องนำ และการใช้ระบบการปกครองแบบธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ อาศัยหลักธรรมให้ความคุ้มครองอันเป็นธรรมแก่มนุษย์และสัตว์ ทำคนไม่มีทรัพย์ให้มีทรัพย์ และส่งเสริมศีลธรรม โดยทรงยึดหลักกุศลกรรมบถ 10 และยกหลักศีล 5 มาใช้ในระบอบการปกครอง ทำให้ประชาชนตั้งตนไว้ชอบ มีการดำรงชีพด้วยความเกื้อหนุนกันให้มีกระบวนการคบหาสัตบุรุษคือจัดระบบการศึกษาที่ดี และการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสทำความดี

5. ข้อเสนอแนะ

บทความนี้ เป็นการนำเสนอเนื้อหาโดยการค้นคว้าจากเอกสารเป็นต้นว่าคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และมุมมองทางวิชาการต่าง ๆ เท่านั้น ยังมีเนื้อหาในส่วนที่ยังไม่ได้กล่าวถึงในประเด็นของหลักธรรมที่นอกเหนือจากนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางเพื่อการวิจัยสำหรับเป็นการต่อยอด หรือเป็นแนวความคิดในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป ดังนี้

5.1 การศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจักกวัตตสูตรที่ไม่ได้อ้างไว้ในผลงานวิจัยนี้ แต่ยังมีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

5.2 การศึกษาเปรียบเทียบจักรที่ปรากฏในจักกวัตตสูตรกับจักรที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาอื่น เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นต้น ว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

5.3 การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์ทางการเมืองในจักกวัตตสูตรว่ามีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันมากน้อยเพียงไร

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Volume of Tipitaka of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press
- Phramaha Yutthana Siriwan. (2011). *The Concept of The Socially Engaged Buddhism in Cakkavatti Sutta*. A Substance Composes Degree of Doctor. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. [in Thai]
- Royal Institute. (2013). *Dictionary of Royal Institute B.C. 2011*. Bangkok : Royal Institute. [in Thai].
- Samtitthiphon Netnimit. (2007). *Social Dimension in Suttanta Pitaka*. Bangkok: Chivabhiwatara Press. [in Thai]
- Surapon Suyaprom. (2016). The Model of Leadership According to Buddhism of Administrators in Buddhist University of Thailand. *Journal of MCU Social Science Review*, 5 (1), 1-16.